

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

BACHELOROPPGAVE

Studieprogram: Lektorutdanning for trinn 8–13 med fordypning i nordisk/lesevitenskap

Kandidatnummer: 6430

Veileder: Ingrid Nielsen

Tittel på bacheloroppgaven: «Å sovne er som å lekke, tenker jeg» - En lesning av *Søvnens lekkasje* av Beate Grimsrud, med vekt på drømmeprosesser.

Antall ord: 7837

Antall vedlegg/annet: 0

Stavanger, 18. Mai 2022
dato/år

Sammendrag

Oppgaven er en analyse av *Søvnens Lekkasje* av Beate Grimrud (2007) med fokus på hvordan drømmeprosesser fremstilles. Dette blir pekt på gjennom å analysere den navnløse hovedpersonens indre reise i sine egne drømmeprosesser. I drømmeprosessene møter hovedpersonen Den Høye som blir viktig i fremstillingen av drømmeprosessene, samt analysen av den gjennomgående karakteren av underliggjøring som fremtrer i romanen. I den oppsummerende delen argumenterer jeg for hvordan man kan tolke romanen som et uttrykk for en utopi for å bidra til en endring i verden.

Forord

Romanen *Søvnens lekkasje* ble mitt første møte med forfatterskapet til Beate Grimrud. Jeg opplevde den som umulig å legge fra seg og leste den i en omgang. Etter første gang jeg leste den satt jeg igjen med en rik leseropplevelse, og for hver gang jeg leser romanen blir opplevelsen rikere og rikere.

Følelsen av tapet av kontroll i sin egen eksistens traff meg, samt hovedpersonens opprør med seg selv som jeg leste gjennom karakterene som fremtrer i drømmeprosessene.

Hovedpersonens kamp om kontrollen og redselen for å miste den er en følelse de fleste kan kjenne seg igjen i. Det er derimot i tapet av kontroll man finner svar og undring, og dette er fremstilt på en underliggjørende måte som fikk meg til å stoppe opp og sette spørsmål til min egen eksistens.

Selv er jeg svært fasinert og interessert i drømmer og drømmens betydning. Å våkne etter en drøm som har gjort inntrykk og gir følelsen av å ville gjøre en endring er en følelse jeg selv har hatt opptil flere ganger. *Søvnens lekkasje* har ekspandert horisonten min for synet på og interessen for drømmer. Gjennom oppgaveprosessen har også analysen gitt meg mer kunnskap om drømmer og drømmeteorier.

I arbeidet med bacheloroppgaven min er det også et par som må takkes.

Jeg vil rette en takk til mine medstudenter. Det har vært viktig med et godt studentmiljø i møte med nye utfordringer.

Jeg vil også rette en stor takk til samboeren min, som har vært min viktigste støttespiller i denne perioden og som aldri nøler med å avlaste meg når det er behov.

Jeg vil til slutt rette en stor takk til veilederen min Ingrid Nielsen. Takk for gode samtaler både faglig og privat. Du har vært en enorm støtte og samtalepartner i utarbeidelsen av oppgaven som har gitt meg trygghet. Jeg er heldig som får lære av deg.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	5
1.1 Bakgrunn.....	5
1.2 Beate Grimsrud.....	5
1.3 Metodedel	6
2. Teori	7
2.1 Drømmetolkning historisk	7
2.2 Freud om hva en drøm er og hvordan den skapes	7
2.3 Drømmer som kreativitet og psykoanalytisk litteraturteori	8
2.4 Viktor Sklovskij om underliggjøring	9
3. Romanen som en helhet	11
3.1 Narrasjon og historie.....	11
3.2 Diskursen	11
3.3 Drømmenes art.....	12
3.4 Romanens innledning og avslutning	13
4. Analyse av Søvnens lekkasje – Beate Grimsrud	15
4.1 Jeg-et	15
4.1.1 Telling og forteller	15
4.1.2 Jeg-ets kontroll og metafiksjon	15
4.1.3 Jeg-ets forhold til de drømte karakterene.....	16
4.1.4 Hvilken funksjon har jeg-et i romanen? Lekkasje	17
4.2 Den høye	18
4.2.1 Fremtreden.....	18
4.2.2 Hvilken funksjon har Den Høye i romanen? Lekkasje.....	21
4.3 Romanens underliggjøring – utopi.....	21
4.3.1 Underliggjøringens fremstilling og Grimsruds underliggjørende grep	22
4.3.2 Hvilken funksjon har underliggjøringen i romanen? Lekkasje.....	23
4.4 Oppsummering – drøfting rundt problemstillingen.....	24
5. Avslutning	26
6. Litteraturliste	27
6.1 Særpensum	27
6.2 Øvrig litteratur.....	27

«Å sovne er som å lekke, tenker jeg»

En lesning av *Søvnens lekkasje* av Beate Grimsrud, med vekt på drømmeprosesser

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

«Å sovne er som å lekke, tenker jeg. Det som holder en innenfor rammen for det man er, gir opp og man flyter ut, utvides og utvides som selve universet. Til man blir hentet hjem av oppvåkningen. Det er ikke sånn at man enten står eller ligger. Vi gjør begge deler. Blir liggende i sengen selv når vi løper i drømmen.» (Grimsrud, 2007, s. 6). Slik lyder det på en av de første sidene i romanen *Søvnens lekkasje* av Beate Grimsrud. Dette ble det som vekket min interesse til å gjøre et dypdykk i det tekstlige jeg-et og drømmeprosessene som fremstilles i Grimsruds roman. Mitt umiddelbare spørsmål var: Hva er det søvnen lekker? Ut ifra dette ble den formulerte problemstillingen slik: Hvordan fremstiller Beate Grimsruds roman *Søvnens lekkasje* drømmeprosesser? Oppgavens ambisjon er å analysere hvordan Grimsrud i denne romanen fremstiller drømmeprosesser med hovedfokus på jeg-et og en av de drømte karakterene, og på underliggjøringen som gjennomgående har en sterk karakter som skaper et slags utopisk element. Hypotesen min er at Grimsrud fremstiller drømmeprosesser på en skapende måte, både gjennom tanke- og bildebevegelser og de dynamiske drømte karakterene. Det argumenteres i oppgaven for at romanen gjennom de skapende elementene uttrykker en underliggjørende visjon om å sanse og være i verden på en annen måte.

1.2 Beate Grimsrud

Beate Grimsrud (1963-2020) er forfatteren bak romanen *Søvnens lekkasje* som ble først gitt ut i 2007. Hun gav ut bøker fra 1990-2020. Norske Grimsrud arbeidet i Sverige og skrev på svensk, men oversatte selv bøkene sine til norsk. Grimsrud har vært nominert og mottatt mange ulike priser i forfatterskapet sitt. Blant annet vant hun Kritikerprisen i 2010 for romanen *En dåre fri* og Brageprisen i 2020 for romanen *Jeg foreslår at vi våkner opp*. *Søvnens lekkasje* ble nominert til Brageprisen i 2007 og vant P2-lytternes romanpris samme år (Wikipedia, 2021). *Søvnens lekkasje* fikk gode anmeldelser når den kom ut og ble rost for dens utradisjonelle form: «Sa jeg begynnelse, midte og slutt? Det kan du forresten bare glemme. Glem alt som har med tradisjonell handlingsutvikling å gjøre, for ikke å snakke om

karakterfremstilling. Kort sagt: Glem den psykologisk-realistiske romanen.» (Prinos, 2007). Jeg har ikke funnet så mye forskning på forfatteren utover dette, annet enn en masteroppgave fra 2018 som ser på romen *En dåre fri* i forhold til kjønn og psykiatri (Røisland, 2018).

1.3 Metodedel

I arbeidet med *Søvnens lekkasje* har jeg valgt å fokusere på hvordan drømmeprosesser blir fremstilt. Dette har jeg valgt å gjøre gjennom å fokusere på en enkelte element i romanen, og det er dermed mye i romanen som ikke blir belyst. Når jeg startet bachelorprosessen min hadde jeg lyst å analysere hele romanen, men forsto raskt at dette ville bli umulig. Flere karakterer er for eksempel ikke inkludert i analysen min. På tross av at disse også fremstiller drømmeprosesser konkluderte jeg med at jeg-et og den Høye fremstiller flere sider av drømmeprosessene som var mest interessante å se på. Underliggjøringen var viktig for meg å skrive om da jeg tolker det som et av de største elementene i romanen som alle de andre elementene inngår i. På tross av alt som ikke er med i denne oppgaven tror jeg det som er med svarer på problemstillingen og fremstiller romanen som en helhet.

2. Teori

Teoridelen vil bygge på Freuds definisjon om hva en drøm er og hvordan den skapes, psykoanalytisk litteraturteori, drømmetolkning historisk, drømmer som kreativitet og Viktor Sklovskijs definisjon av underliggjøringen.

2.1 Drømmetolkning historisk

Interessen for drømmer og tanken om at det ligger sannheter i drømmene har vært et fenomen lenge før Freud kom ut med verket *Die Traumdeutung* i år 1900. Allerede i årene 300 f.Kr la den greske filosofen Aristoteles (384 f.Kr-322 f.Kr) frem sine teorier rundt drømmene. Han sammenlignet drømmene med et menneske som sitter i skyene som ser forskjellige skikkelser og drømmetyderens oppgave er derfor å erkjenne likheten mellom drømmebildene og de sanne bildene. Han mente at mennesket er sunt når drømmene gjengir tidligere opplevelser slik som de er. Hvis drømmene er forvanskede, trenger mennesket medisinsk behandling. Fra hellenismen er *Artemidoros drømmebok* fra 200-tallet den mest kjente. Han mente at man kunne bruke drømmene til å spå fremtiden. (Freud, 1985, s. IX). Freud utviklet sine teorier rundt drømmer basert på synet på drømmer i hans samtid, og derfor er dette sentralt for å sette seg inn i hva Freud jobbet ut ifra når han utviklet sine teorier som virkelig skulle bli sentrale for psykologien i fremtiden. I ettertid er det kommet mange innvendinger mot Freud og psykoanalytikere som Carl Gustav Jung og Alfred Adler har utviklet sine egne drømmeteorier. Freud er også sterkt kritisert for sin vektlegging av seksualitet, for sine metoder og for å være for generaliserende og spekulativ (Aastorp, 2002). Likevel har teoriene hans levd videre og har satt rammene og utgangspunktet for hvordan psykologien ser ut i dag. På bakgrunn av dette har jeg valgt å fokusere på Freud, til tross for innvendingene mot han.

2.2 Freud om hva en drøm er og hvordan den skapes

Ole Vedfelt skriver om Freud og hans teorier i boken *Drømmens dimensjoner* (2019). Spesielt viktig for analysen er tankene til Freud rundt hva en drøm er og hvordan den skapes. Freud mente at drømmene kommer fra tre kilder. Den første er kroppslige (somatiske) kilder: hvor kroppstilling, forkjølelse, smerte osv. kan påvirke hva man drømmer. Dette var en vanlig tanke, men Freud mente at dette i så fall påvirker drømmen i sjeldne tilfeller (Freud, 1900/1960, s. 22). Den andre kilden er fra dagsrester: følelses- og energiladde tankeprosesser fra den foregående dag, som går igjen i en drøm. Freud mente at dette kan man finne i alle drømmer (Freud, 1900/1960, s. 23). Den siste kilden er infatilt materiale, som er glemte

barndomsscener som gjenoppleves i drømmen. Barndomsopplevelsene kan derimot være i fåreklær og Freud mente disse drømmene trenger en dypere analyse (Freud, 1900/1960, s. 24).

Freuds metode for å gjøre en dypere analyse av drømmene kalte han «de fri assosiasjoners metode». «Ved å bruke de fri assosiasjoners metode i forbindelse med drømmene oppfanget Freud at våre drømmer har en mening og at analysen av drømmene åpnet en «kongevei», en Via Regia, til utforskning av det ubevisste» (Freud, 1985, s. V). Ut ifra dette fant Freud ut at drømmen har en viktig psykologisk funksjon. Den er til nytte for drømmeren, og drømmens innhold er på ingen måte meningsløst eller tilfeldig (Freud, 1900/1960, s. 20). Freud skiller mellom to typer drømmer: den latente drøm (den egentlige meningen med drømmen) og den manifeste drøm (den man husker når man våkner) (Freud, 1900/1960, s. 20). Et viktig element i Freuds teorier er det han skrev om drømmearbeidet, som er den psykiske prosess, der man omskaper den latente drøm til den ferdige manifeste drøm. Dette skjer ved fortrenging, forskyvning, hensyn til fremstilling og sekundær revisjon. Fortrenging og forskyvning (en bestemt tanke ble overført til et annet drømmelement) er det viktigste (Freud, 1900/1960, s. 24-25). Den drømmende lager en slags drømmesensur som er det ubevisstes ønske om å ha kontroll i søvntilstanden og inngår i fortrengselen. En drømmesensur blir skapt for å beskytte seg selv mot den egentlige sannheten, en forsvarsmekanisme. Man forsvarer seg mot negative følelser ved å føle det motsatte (Freud, 1900/1960, s. 22). Altså: i drømmen lever frem det ubevisste. Interessen min blir om jeg kan finne eksempler i romanen på drømmesensur og den ubevisstes ønske om å ha kontroll i søvntilstanden.

2.3 Drømmer som kreativitet og psykoanalytisk litteraturteori

Drømmene våre kan også brukes i kreative sammenhenger ved å gi oss inspirasjon til å for eksempel skrive romaner, låter eller gi oss svaret på ulike vitenskapelige spørsmål: «Drømmene har givet konstruktive ideer til intellektuelle oppdagelser, lige fra berømte tydingen af gamle assyriske tekster til løsninger på matematiske problemer og datalogiske oppdagelser.» (Vedfelt, 2019, s. 465). Man kan altså si at drømmene er emosjonelle løsninger som også har inspirert menneske.

Viktigere for oppgaven er derimot å se på forholdet mellom diktning og drømmer. Helge Ridderstrøm skriver i artikkelen om psykoanalytisk litteraturteori at det er en likhet mellom diktning og drømmer: «Sigmund Freuds og andres psykologiske teorier kan brukes til å

analysere/tolke både fiktive karakterers handlinger og forfatteres liv.» (Ridderstrøm, 2020, s. 1). Ridderstrøm skriver at om drømmer som beskrives i romaner: « (...) oppfattes som lesernes tilgang til roman-personenes underbevissthet.» (Ridderstrøm, 2020, s. 1). Litteratur kan også ha noen av de psykiske funksjonene som Fred skrev om. Drømmer kan skjule og fordreie en underliggende erfaring. Man kan behandle den litterære teksten som om det var en drøm med en hemmelig mening, som betyr noe som ikke er eksplisitt forklart til leseren (Ridderstrøm, 2020, s. 1).

2.4 Viktor Sklovskij om underliggjøring

Viktor Sklovskijs artikkel «Kunsten som grep» (1916) utgjør et sentralt teoretisk grunnlag for min forståelse av underliggjøringen, slik den kommer til uttrykk i Grimsruds roman.

Artikkelen regnes som en formalistisk klassiker. Den utfordret tradisjonelle måter å snakke om litteratur på og man fikk en særlig interesse for det spesifikke litterære ved litteraturen. Dette har hatt stor påvirkning for forståelsen av litteratur i det 20. århundre. I «Kunsten som grep» legges det vekt på å arbeide med litteraturens spesifikke differens, det som skiller litteratur fra andre måter å bruke språk på, det spesifikke litterære i litteraturen. Litteraturens grep er altså dens avvik fra og brudd med dagligtalens/prosaens språknorm. De ulike grepene, avvik fra bokstavelig språkbruk, kommer til uttrykk gjennom metaforer, metonymier, antropomorfismer, ironi osv.

Formålet disse grepene har er å skape underliggjøring. Sklovskij mener at litteratur er ordkunst, og ved å ha fokus på det litterære språket kan man få tak i det spesifikke litterære ved litteraturen. Hans hovedfokus var å skille mellom poetisk og praktisk språk. Hva dette skille består i er det artikkelen dreier seg om. «Tanken om kreftenes økonomisering som lov og mål for den skapende virksomhet er kanskje riktig i et spesielt tilfelle, nemlig når det gjelder dens anvendelse på det 'praktiske' språk.» (Sklovskij, 2008, s. 17). Med dette mener han at i det praktiske hverdagslige språket snakker vi effektivt, forholder oss til konvensjonelle koder og en felles referanse i den situasjonelle konteksten: dette påvirker språket vårt. Konsekvensen av dette er at handlingene blir automatiske når de blir en vane og havner innenfor det ubevisst-automatiske område. Sklovskij poengterer: «Under innflytelse av en slik persepsjon – altså automatisert persepsjon – så tørker tingene inn, først som persepsjon, og dette virker deretter også inn på deres tilblivelse.» (Sklovskij, 2008, s. 18). Man begynner å handle ubevisst og tar verden som den er for gitt.

Litteraturen kan derimot utfordre dette: «Kunstens mål er å gi oss følelse for tingene, en følelse som er et syn og ikke bare en gjenkjennelse.» (Sklovskij, 2008, s. 18). Det poetiske språket utfordrer måten vi ser verden på og videre se verden på en ny måte: «Kunstens virkemiddel er ‘underliggjørelsens’ virkemiddel og den vanskeliggjorte formens virkemiddel, som øker vanskeligheten og lengden av persepsjonsprosessen, for i kunsten er persepsjonsprosessen et mål i seg selv og må derfor forlenges.» (Sklovskij, 2008, s. 18). Litteraturen skal få oss til å stoppe opp og sette spørsmål til det man har lest gjennom underliggjøringen. Drømmer er på mange måter underliggjørende, hvor normene og moralen virker helt annerledes i et slikt univers. Fokuset mitt blir hvordan Grimsrud bruker underliggjøring gjennom romanen for å utfordre, både hvordan jeg-et ser på verdenen i drømmen og i våken tilstand, men også hvordan leserens praktiske hverdagslige språk avviker.

3. Romanen som en helhet

Før selve analysen av romanens fremstilling av drømmeprosesser, vil romanens plott presenteres. Romanen handler om et navnløst «jeg» og hennes indre reise gjennom en natt full av drømmer fra kveld til morgen. I drømmene skjer de underligste ting som jeg tolker har som funksjon å utfordre leserens og jeg-ets forståelse av verden. Drømmens særegne logikk står i fokus hvor karakterer kommer og går og assosiasjonene flyter fritt.

3.1 Narrasjon og historie

Gjennom 64 kapitler tar Beate Grimsrud leseren med på en reise i det diffuse grenselandet mellom drøm og våken tilstand. Størst andel av kapitlenes lengde er på 1-2 sider, med noen unntak med kapitler på opptil 7-8 sider. Den temporale plasseringen er for det meste samtidig narrasjon. Handlingen fortelles samtidig som den skjer da romanen følger drømmeprosessene til jeg-et fra kveld til morgenen, men med noen tilbakeblikk som skaper etterstilt narrasjon (Gullestad, 2018, s. 60). Det tekstlige jeg-et i romanen er den som i første kapittel, «Natten», streber etter drømmen og tar oss gjennom en natt full av «drømmegaver» som jeg-et selv kaller det i siste kapittel. Jeg-et blir derimot stadig vekket av telefonen som ringer elleve ganger som er en repetitiv frekvens. Dette er historien vi finner gjennom å lage et kronologisk sammendrag av handlingen. Men er romanen kronologisk fortalt? Diskursen antyder noe annet.

3.2 Diskursen

Diskursen er den teksten man faktisk leser, og måten fortelleren i teksten har valgt å strukturere fremstillingen av handlingen (Gullestad, 2018, s. 48). Romanen er strukturert gjennom korte kapitler som er avsluttende. De korte kapitlene kan sees ut som å fungere som noveller som er stykket opp i 64 kapitler med en autonom status. Her finner man ikke en tydelig relasjon mellom kapitlene, men heller kapitler som er avsluttende. På den andre siden kan man derimot antyde at det er relasjoner mellom kapitlene på bakgrunn av at romanen fremstiller en natt full av drømmer: hvor drømmene starter når jeg-et sovner og avsluttes når jeg-et våkner: drømmene er fremstilt fra start til slutt. Diskursen synes å etterligne opplevelsen av en drøm. De korte kapitlene kan sies å mime det forvirrende, det hurtig skiftende og gåtefulle med det å være i drømmen.

Hvert kapittel har en tittel, og disse er også svært spesielle for leseropplevelsen. Titlene er banale på et nivå og fremstår som gåtefulle som stenger igjen for å gjøre en tolkning. De utgjør derimot et frampeik mot motivene i kapittelet, men ikke til motivenes betydning. Et eksempel på dette er i kapittelet om jeg-et og naboenta som spiller fotball og bestemmer seg for å ta et nattbad naken, hvor de blir møtt av en mann som vil se kjønnet til jeg-et. Tittelen på kapittelet er «Fitta, jeg og jenta med ballen». Tittelen gir frampeik mot ulike motiver vi møter på i kapittelet, men ikke betydningen som titlenes motiver har. Det blir heller ikke gitt noen metakommentar til drømmen og dens betydning. Romanen går videre til et nytt kapittel med en ny tittel.

Hvilken funksjon har denne strukturen? For det første er det lite antydende for leseren, og gjør det nærmest umulig å gjøre en tolkning av drømmen før man har lest kapittelet. For det andre kan denne strukturen ha som funksjon å understreke at jeg-et er i en drømmeprosess, hvor man stadig bytter drøm, uten at man får stoppet opp og reflektert over de ulike elementene som blir fremstilt i drømmen. Dette viser også til varigheten i romanen som er knyttet opp mot scener hvor fortelleren beretter om det som skjer, uten å utbrodere eller utelate hendelser. Romanen følger det handlende jeg-et som skaper drømmeprosesser uten å komprimere det som skjer. (Gullestad, 2018, s. 66).

3.3 Drømmenes art

Drømmene er av ulik art og innhold. Romanen fremstiller blant annet barndomsdrømmer, drømmer om jeg-et selv og drømmer om ulike karakterer. Gjennomgående er det en sterk karakter av underliggjøring i alle drømmene. Moral og normer finnes ikke i drømmetilstanden og på bakgrunn av det uttrykkes kanskje tanker eller handlinger som man ikke er modig nok til å uttrykke i våken tilstand. Hva denne underliggjøringen består av, og hvilken funksjon den har kommer jeg tilbake til senere i analysen.

Størst andel av drømmene dreier seg derimot om samspillet drømme-jeg-et har med de andre drømte karakterene i romanen. Disse karakterene skapes av jeg-et i hennes drømmeprosess. De drømte karakterene er med på å forme drømmene og jeg-et på tross av at jeg-et har varierende grad av nærhet til karakterene og innsyn til hvem de er.

Jeg-et møter for eksempel «Anders» (som er en karakter fra en tidligere bok Grimsrud har skrevet) som må ha ferdigskrevne replikker og som «regisseres» av jeg-et. I løpet av boken uttrykkes det at han føler seg brukt av forfatteren og innleder et forhold med en annen karakter vi møter i boken, nemlig Den Høye.

Den Høye blir fremstilt som en slags annen versjon av eller fordobling av jeg-et, men som kjempestor og noen ganger naken. Jeg-et virker som å ha skapt seg selv i drømmen. I deres relasjon ligger det også en ambivalens og uro. Den høye er også svært viktig for underliggjøringen i romanen, men dette vil jeg drøfte nærmere i analysedelen.

Jeg-et har også en nær relasjon til et navnløst «du». Dette du-et blir introdusert i romanens andre kapittel som «min venn» (Grimsrud, 2007, s. 9). De har vært venner så lenge de kan huske, og jeg-et har også sett du-et drømme. Relasjonen mellom dem er likevel ansent og anstrengt. Forholdet deres er preget av ambivalens, likt som de fleste relasjonene jeg-et har. Du-et kan leses som både kritisk og som en som tar stor plass. Vennskapet tar slutt mot slutten av romanen.

Andre karakterer som opptrer i drømmene som er skapt av jeg-et er akrobaten, akrobatens mor, Sisyfos og Strengteoretikeren. Det dukker også opp karakterer i drømmene som jeg-et ikke direkte skaper, men som skapes i drømmene hennes og som er viktig romanen og narrative. Disse spiller en viktig rolle i jeg-ets daglige liv da de spiller stor rolle i underbevisstheten hennes. Her nevnes Raskolnikov fra romanen *Forbrytelse og straff* av Fjodor Dostojevskij og den navnløse fra *Sult* av Knut Hamsun.

3.4 Romanens innledning og avslutning

Romanens siste avsnitt ender som romanen startet: «Jeg er forfatter. Det er ikke noe yrke. Det er et liv (...)» (Grimsrud, 2007, s. 195). Nå er jeg-et derimot våken i motsetning til i første kapittel hvor jeg-et skal til å sove. I første kapittel lengter jeg-et etter drømmen, mens i siste kapittel har jeg-et ingen hast med starte dagen: «Dagen har ingen hast,» (Grimsrud, 2007, s. 195). Dette kan antyde at jeg-et vil bli i natten: «Tenker at jeg vil gjøre noe. Begynne med verden utenfor. Med det underligste av alt. Finne årsaken til det jeg ikke forstår.» (Grimsrud, 2007, s. 195). Her understrekes underliggjøringen og utopien jeg tolker forfatteren vil poengtere gjennom romanen, nemlig å bidra til en endring i verden. Det er et tydelig skille fra

lengselen jeg-et følte innledningsvis, til avslutningsvis hvor jeg-et vil bruke tid på å finne ut det hun ikke forstår og ikke lengter etter noe: «Jeg har tatt med meg drømmegaver fra natten.» (Grimsrud, 2007, s. 195). Det er som om drømmeprosessene har gjort et inntrykk på jeg-et som hun nå vil gjøre noe med. Har underliggjøringen i drømmene gitt jeg-et en ny forståelse av verden? Dette drøftes videre i del fire.

4. Analyse av *Søvnens lekkasje* – Beate Grimsrud

4.1 Jeg-et

Det er drømmeprosessene til et navnløst jeg som blir fremstilt i romanen. Hun blir dermed den skapende i drømmene og alt sees ut fra hennes øyne. Det er derfor relevant å gjøre en analyse av jeg-et for å videre analysere Den høye og underliggjøringen i fremstillingen av drømmeprosessene.

4.1.1 Telling og forteller

Romanens fortellemåte kan karakteriseres som en form for «telling» som er «en kommenterende stil med fokus på fortelleren, som gjerne kan finne på å henvende seg direkte til leseren.» (Gullestad, 2018, s. 61). *Søvnens lekkasje* har fokus på det tekstlige jeg-et som førstepersonsforteller med en intern synsvinkel (Federl & Abusland, 2019). Jeg-et befinner seg på det hypodiegetiske nivået, hvor handlingen er fortalt av personer som inngår i handlingen. Nivået er hypodiegetisk da jeg-et også befinner seg på et metanivå i handlingen hun selv spiller i (Gullestad, 2018, s. 53). Begrepet om fortelleren er svært sentralt i narratologien, og skiller mellom forfatteren av teksten og fortelleren i teksten (Gullestad, 2018, s. 53). Historien fortelles fra jeg-ets perspektiv og tanker, og har ikke innsyn til hva de andre karakterene tenker. De drømte karakterene er utelukkende skildret av jeg-et.

4.1.2 Jeg-ets kontroll og metafiksjon

Jeg-et i romanen har varierende kontroll over egne drømmer. Jeg-et kan i noen drømmer bestemme hva som skal skje og bytte drøm: «Da blir jeg så flau at jeg er nødt til å bytte drøm. Jeg havner på en stor fest.» (Grimsrud, 2007, s. 71). I andre drømmer har jeg-et imidlertid ikke kontroll over de drømte karakterene og hvordan de opptrer, og settes inn i ulike scenarier, og som ofte gjør jeg-et ukomfortabel. Her fremstilles jeg-ets ønske om kontroll og ønske om hva drømmene skal fremstille. Den ubevisste har et ønske om kontroll i søvntilstanden slik Freud beskriver i sine teorier. Kontroll har jeg-et derimot sjelden i drømmene sine, og det er det som fremtrer for jeg-et i tapet av kontroll som er interessant. Dette fremstilles i møte med karakterene, for eksempel Den Høye, hvor jeg-et får en anledning til å se seg selv utenfra, og gjennom det underlige i romanen. Det er dette som lekker frem gjennom søvnen. Å kunne se seg selv helt åpenbart og sansbart i drømmene, samt å ikke ha kontroll over denne skikkelsen som fremstiller henne selv, oppleves som ubehagelig. Likevel bli tapet av kontroll og ubehaget til en roman. Dette forteller meg at vi har med en forfatter som ikke vil være allmektig. Hun slipper seg løs og aksepterer det som

lekker frem når hun ikke har kontroll, og setter pris på det underlige. Den avmektige forfatteren har ikke kontroll over kontrollen, heller ikke kontroll over det hun selv skaper. Dette kommer også til syne i slutten av romanen, som jeg vil kommentere ytterligere senere.

Vi blir også introdusert for jeg-ets tankebevegelser gjennom metakommentarer i beskrivelsen av forholdet mellom sovende og våken tilstand. Dette er en del av det metalitterære i denne romanen, som er svært sentralt. Det tekstlige jeg-et er forfatter: «Jeg er forfatter.» (Grimsrud, 2007, s. 5). Jeg-et kan skrive på en svært utradisjonell måte: «[Jeg] tenker at jeg kan gjøre kunstner med hånden når jeg sover og at jeg bare kan skrive hva som helst.» (Grimsrud, 2007, s. 22). Denne fremstillingen er ganske unik. Jeg-et kan skrive mens hun sover. Jeg-et er fortelleren og forfatteren. Hun lengter etter å drømme nettopp fordi hun vet at hun kan skape en roman ut av drømmene. Dette samsvarer også med det Vedfelt skriver om at drømmene våre kan også brukes i kreative sammenhenger ved å gi oss inspirasjon til å for eksempel skrive romaner (Vedfelt, 2019, s. 465).

4.1.3 Jeg-ets forhold til de drømte karakterene

Som nevnt tidligere kan de drømte karakterene også være til hjelp i beskrivelsen av jeg-et. Jeg-et opptrer veldig forskjellig i samspill med de ulike drømte karakterene. Mange av relasjonene er fremstilt som svært ambivalente. Eksempelvis relasjonen jeg-et har til Anders, som nevnt er en karakter fra en tidligere Grimsrudroman, men som dukker opp i jeg-ets drømmer. Romanen fremstiller at jeg-et blir glad for å se Anders, men jeg-et vil at han skal gå da han har ingenting i denne fortellingen å gjøre. Han fremstilles som å ha en evne til å se jeg-et som ingen andre: «Han liksom gjennomborer og leter i meg.» (Grimsrud, 2007, s. 20). Dette er ambivalent da jeg-et uttrykker flere ganger at jeg-et savner Anders, men at jeg-et ikke klarer å uttrykke det. Eksempelvis: «Jeg har lengtet etter ham.» (Grimsrud, 2007, s. 173). Likevel når jeg-et henvender seg til Anders virker det som han er uønsket: «Anders, du vet du ikke skal være her. (...) [Anders] har ingenting i denne fortellingen å gjøre. Gå din vei.» (Grimsrud, 2007, s. 20). Anders er altså skummel for jeg-et fordi han kan se henne slik som ingen andre kan, men også behagelig å ha der fordi han er kjent fra før og en trygghet for henne.

I et av romanens siste kapitler gjør jeg-et et opprør med samtlige av de drømte karakterene. Dette fremstiller den avmektige forfatteren ytterligere. Kapittelet «Hvem er det som tramper på min bro?», inkluderer Strengteoretikeren, Raskolnikov og Sisyfos. Kapittelet utfolder seg

som eventyret. Sisyfos går først over broen, men jeg-et lar han gå. Jeg-et tenker at hun vil hjelpe Sisyfos neste gang hun ser han: «være opphavet til forandring.» (Grimsrud, 2007, s. 184). Den neste som går over broen er Raskolnikov, men lar han også gå. Når Strengteoretikeren kommer over broen, er han svært usikker på hvem han er og hva han skal: «Jeg er virkelig usikker. Holder teorien for alt, eller holder den ikke. Kanskje eksisterer det ikke noe endelig svar på universets gåte.» (Grimsrud, 2007, s. 185). Strengteoretikeren synker derimot ned i jorden og faller over rekkverket, og ut av verden. Jeg-et er nå alene i drømmen: «Jeg ser bare speilbildet av meg selv.» (Grimsrud, 2007, s. 186).

At folkeeventyret *De tre bukkene Bruse* er fremstilt gjennom romanens karakterer er svært interessant. Her blir jeg-et fremstilt som trollet, mens de tre drømte karakterene er bukkene som er svakere enn henne. Jeg-et skaper altså karakterer i drømmene sine som hun også vil nedkjempe og gjøre opprør mot. Hun er den allmektige, trollet. Likevel blir hun lurt av Strengteoretikeren, Raskolnikov og Sisyfos, og går på en måte glipp av sine egne krefter fordi de er lurere enn henne selv. Dette fremstiller en underlig form for skapning. Jeg-et skaper skapninger som skaper sitt eget liv. Dette styrker teorien om at vi har å gjøre med en avmektig forfatter som slipper karakterene løs og blir lurt selv. Søvnens lekker igjen tapet av kontroll og skapelsen av karakterer som man vil gjøre et opprør mot, men som kan lure oss. Da det hele er skapt av jeg-et kan man se på det som et opprør mot seg selv da det hele ender med at jeg-et er igjen alene med sitt eget speilbilde og alle de drømte karakterene har forlatt henne.

4.1.4 Hvilken funksjon har jeg-et i romanen? Lekkasje

På bakgrunn av dette kan man tolke at mye lekkes gjennom fremstillingen av jeg-et i egne drømmeprosesser. Det viktigste er nok mangelen på kontroll i en drømmeprosess. Romanen fremstiller drømmeprosesser hvor den skapende i drømmene lengter etter å miste kontrollen og som skaper karakterer som både utfordrer og skaper ubehag for jeg-et. De drømte karakterene kan også fremstå som henne selv, og gir henne mulighet til å sanse seg selv. Drømmen lekker også ambivalente relasjoner som kanskje gjenspeiler jeg-ets relasjoner på dagen. Ridderstrøms teori om drømmer i romaner er relevant her. Drømmer som beskrives i romaner kan være: «lesernes tilgang til roman-personenes underbevissthet.» (Ridderstrøm, 2020, s. 1). Drømmene til jeg-et kan også ha noen av de psykiske funksjonene som Freud mente at drømmene har ved at de kan skjule og fordreie en underliggende erfaring.

4.2 Den høye

Den neste delen av oppgaven vil analysere Den Høye da denne drømte karakteren inngår i drømmeprosesser på en svært interessant måte. Den Høye blir først presentert for jeg-et innestengt i et glasshus: «(...) reiser det seg et glasshus. Et kjøpesenter. Og der inne beveger det seg en enorm skikkelse.» (Grimsrud, 2007, s. 13). Gjennom romanen blir jeg-et kjent med flere sider av den enorme skikkelsen som hun etter hvert finner ut at er henne selv. Mot slutten av romanen gjør Den Høye et opprør mot jeg-et hvor tapet på kontroll fremtrer. Hvordan og hvorfor kommer jeg tilbake til. Mine spørsmål blir derfor: Hva lekker søvnen gjennom fremstillingen av Den Høye? Hvordan fremstiller Den Høye drømmeprosesser? Kan man behandle den litterære teksten og Den Høye som om det var en drøm med en hemmelig mening, som betyr noe som ikke er eksplisitt forklart til leseren slik Ridderstrøm skriver?

4.2.1 Fremtreden

Den Høyes fremtreden er sentral i problemstillingens spørsmål om hvordan romanen fremstiller drømmeprosesser.

Den Høye blir beskrevet på flere ulike måter av jeg-et. Hun blir først og fremst beskrevet som stor: «[Den Høye har] kjempestore slitte olabukser som likevel er for korte, og en trang rosa bluse. (...) hun er stor, og hun er for lang for sin sammenheng.» (Grimsrud, 2007, s. 14-15). Hvilken funksjon har det at hun er så stor? Først og fremst tolker jeg at det er et tekstlig grep for å markere Den Høyes nærvær. Når jeg-et først møter Den Høye er hun svært interessert i henne, men utover romanen er det som om jeg-et prøver å unngå henne. Den Høye opptrer derimot som en slags kjempe som er umulig å unngå.

Videre fremstår Den Høyes nærvær som bastant. Flere ganger i romanen prøver de andre karakterene å neglisjere Den Høye. Det er spesielt «du» som ikke respekterer Den Høye. Den Høye har mye hun vil uttrykke seg om, men blir ofte avbrutt eller avfeiet. For eksempel når Den Høye prøver å fortelle et funn hun gjorde under oppussingen sin i kapittelet hvor karakterene møtes i borettslaget, blir det møtt med at du-et hele tiden avbryter. I kapittelet om støy i aktivitetslokalet som er plassert rett over Den høye skjer det samme når Den Høye klager over støy, men blir neglisjert av «du». På tross av dette forsvinner ikke Den Høye. Hun gjør seg synlig og har en slags bestandig kraft som ikke lar seg avfeie. Igjen: Hun opptrer som en slags kjempe som er umulig å unngå. Den Høye er såpass viktig for drømmeprosessene og

det som lekkes at hun ikke forsvinner. Man kan ikke unngå det ubehagelige, og jeg-et blir nødt til å konfrontere Den Høye.

Det ligger også en ambivalens og et kontrollskifte i beskrivelsen av Den Høye. Jeg-et bytter mellom å beskrive Den Høye som vakker og stygg. Den Høye blir først beskrevet som stygg: «Kroppen hennes bukter seg inn og ut på helt feil steder. (...) Hvordan ser jeg ut? Fryktelig er hva som slår meg.» (Grimsrud, 2007, s. 151). Den Høye er derimot i slutten av romanen beskrevet som vakker, men her med et snev av ambivalens: «Hun skal spille loffer og ikke sitte her og glitre.» (Grimsrud, 2007, s. 176). Her ser man en utvikling gjennom romanen. Når jeg-et neglisjerer Den Høye blir hun beskrevet negativt. Jeg leser det som at jeg-et fremdeles har kontroll over Den Høye i disse beskrivelsene. Når Den Høye derimot gjør opprør mot jeg-et beskrives hun som glitrende. Her har jeg-et mistet kontrollen. Jeg-et vil kontrollere Den Høye til å spille «loffer» i drømmene sine, men nå når hun ikke har kontroll er hun glitrende. Søvnens lekker igjen her hva som skjer ved tapet av kontroll i drømmeprosessene.

I kapittelet hvor jeg-et og Anders er på kafe, blir Den Høye fremstilt naken: «Da får jeg øye på en naken kvinne som gjør det samme. (...) Først da ser jeg at den nakne kvinnen er meg.» (Grimsrud, 2007, s. 17). Å være naken kan være et bilde på det å ikke ha vern og skamme seg. Eller så kan det være et symbol på at det er slik menneske kommer til verden – Den Høye har nettopp blitt skapt inn i drømmen og romanen. Her fremstilles jeg-ets fasinasjon av Den Høye: «jeg vil se ryggen hennes. (...) Jeg vil se rumpa. Jeg beveger meg i en sirkel.» (Grimsrud, 2007, s. 17). Jeg-et har fått muligheten til å sanse seg selv helt åpenbart. De kan derimot ikke komme for nære hverandre: «Er hun en person man umiddelbart vil være nær? Hun rygger, noe som er bra, for jeg vil ikke være så nær» (Grimsrud, 2007, s. 17). Den Høye lar seg granske, men ikke for nøye.

Jeg tolker dette som at drømmeprosessene vil fremstille Den Høye som en slags billedlig avspaltning av jeg-et, som representerer det ved jeg-et som hun ikke helt kan se, like eller forstå ved seg selv. Den Høye kan leses som å fungere som en metaforisk skygge. En skygge er nær, men ikke for nær. Skyggen er alltid i øyekroken og umulig å unngå, men som man aldri kan komme helt inntil. Skyggen din vil alltid følge deg, men du kan aldri møte den. Slik som den Høye som alltid er nær, men som ikke lar seg granske så nøye, og trekker seg bort når jeg-et nærmer seg. Den Høye kan ligne på jeg-et, men har noen forvrengninger og andre egenskaper som gjør at den Høye likevel er ulik jeg-et. Skyggen er fjern, men også nær: «Den

nakne kvinnen er meg. (...) Det er ingenting jeg forbinder med meg selv.» (Grimsrud, 2007, s. 17). Skyggen kan også, i rett lys, være mye større enn oss selv og kan knyttes opp mot størrelsen til Den Høye.

I kapittelet om Den høye som ikke kan bevege seg fritt i leiligheten sin, fremstilles Den Høye som sårbar og fortapt. Den Høye er redd for at leiligheten skal brikke over og rase sammen:

Hvis hun beveger seg nær vinduene, kan den ekstra tyngden som utgjør utløse et ras? (...) Hun tør ikke lengre bære ting gjennom rommene. Det kan bli for tungt. (...) Hun blir stående i gangen. Den ligger mot midten av huset, og er på den måten integrert i helheten. Resten av hjemmet hennes er så utsatt. Hvis noe så uheldig, uforklarlig eller unaturlig skulle inntreffe, som at sømmen revner, som at stingene mellom hennes enhet og resten av huset skulle løsne. Da tipper leiligheten. Da raser den ut i luften (Grimsrud, 2007, s. 58-59).

Dette er et sterkt bilde. Et hjem er ofte et bilde på trygghet, beskyttelse, vern og tilhørighet, men her holder hjemmet på å rase sammen. Dette kan vise til sårbarhet hos drømmeren og Den Høye, og dette blir delvis bekreftet av hva Den Høye forteller i romanens neste kapittel: «Unnskyld meg, men jeg er så nervøs for fortsettelsen av livet mitt. Jeg vet ikke om det vil være spredt eller samlet. Jeg vet ikke om det er orden eller kaos.» (Grimsrud, 2007, s. 60-61). Den Høye er redd for fortsettelsen av livet sitt. Leiligheten som holder på å rase sammen kan være et bilde på hennes usikre fremtid. Hvis man bygger videre på teorien om Den Høye som en metaforisk skygge av jeg-et kan man anta at dette er problemer jeg-et står ovenfor på dagen. Søvnens lekker en usikkerhet og sårbarhet som fremtrer gjennom noe som vanligvis er bilde på noe trygt, men som her holder på å rase sammen og fremstiller jeg-ets egne usikkerheter.

Opprøret mot jeg-et kommer i kapittelet hvor Den Høye og Anders sitter på benken til jeg-et og har tatt over kontrollen: «Det var ikke med i min plan» (Grimsrud, 2007, s.173). Jeg-et henvender seg til dem som teatergruppen hennes. «Og der kommer forfatteren, nå også regissøren, sier Anders. Hun bruker oss. Hun kikker på oss... og lytter sier den Høye og fniser.» (Grimsrud, 2007, s. 174). Det er tydelig at jeg-et nå har mistet kontrollen: «Jeg prøver å viske dem ut, men teksten forsvinner ikke.» (Grimsrud, 2007, s. 176). Det hele utvikler seg til at Den Høye holder Anders i hånden. Noe skal hende mellom dem, til jeg-ets store frykt. Jeg-et klarer ikke å regissere dem. Drømmeprosessene fremstiller her tapet på kontroll og

karakterene som jeg-et selv har skapt som tar kontrollen over henne. Uansett hvor hardt hun prøver kan hun ikke styre det som skal skje.

4.2.2 Hvilken funksjon har Den Høye i romanen? Lekkasje

På bakgrunn av analysen min tolker jeg Den Høyes samlede funksjon er fordobling. Fordoblingen fremstilles gjennom å gi Den Høye egenskapene til en metaforisk skygge. Dette gir jeg-et en mulighet til å sanse seg selv helt åpenbart, men ikke for nært. Den Høye er nær hele tiden og er alltid i øyekroken. Dette oppleves til tider som ubehagelig i tråd med å miste kontrollen. Når jeg-et har kontrollen kan hun neglisjere Den Høye og beskrive henne negativt. Etter hvert tar derimot Den Høye kontrollen og jeg-et blir tvunget til å møte seg selv slik som hun er. Den Høye fremstilles som en slags billedlig avspaltning av jeg-et. I møte med henne representeres det jeg-et ikke kan se, like eller forså ved seg selv.

Ambivalensen i forholdet til jeg-et og Den Høye kan ha som funksjon å lekke ambivalensen jeg-et har i seg selv. Gjennom å miste kontrollen og sovne får jeg-et mulighet til å møte de ubehagelige sidene ved seg selv og gjøre opprør med dem. Dette samsvarer med Ridderstrøms teori om at en drøm kan ha en hemmelig mening som ikke er eksplisitt forklart til leseren. Det som blir lekket gjennom drømmeprosesser og jeg-et kan tolkes som å skje i denne teksten gjennom begrepet til Freud drømmesensur. De sårbare sidene til jeg-et blir fremstilt i drømmene gjennom en annen drømt karakter for å ikke gjøre det så eksplisitt for å beskytte drømmeren mot den egentlige sannheten. Ved å skape en karakter som fungerer som en metaforisk skygge av den drømmende kommer den sårbare og fortapte siden til jeg-et til uttrykk. Bekymringene som jeg-et har om dagen blir uttrykt gjennom Den Høyes frykt over leiligheten som holder på å rase sammen og redselen for fortsettelsen av livet.

4.3 Romanens underliggjøring – utopi

Romanen fremstiller en sterk karakter av underliggjøring som jeg tolker som å ha som funksjon å gjøre jeg-et oppmerksom på samfunnet vi befinner oss i. Viktor Sklovskijs artikkel «Kunsten som grep» (1916) blir sentral her. Hypotesen min er at *Søvnens lekkasje* bruker drømmeprosesser som et grep for å utfordre måten vi ser verden på og videre gi leseren og jeg-et en mulighet til å se verden på en ny måte. Underliggjøringen fremstilles gjennom noen av de drømte karakterene, som Raskolnikov, den navnløse og Den Høye. Jeg-et dras også mot materielle ting og har en leilighet full av ting. Underliggjøringen fremstilles videre i størst

grad gjennom drømmeprosesser, men også av telefonen som ringer og vekker jeg-et elleve ganger gjennom romanen hvor det befinner seg telefonselgere i den andre enden. Jeg-et blir stadig vekket av forbrukersamfunnet. Mitt fokus blir derfor: Hvordan bruker Grimsrud underliggjøring som grep i denne romanen? Hva fremstilles, og hva fremtrer i underliggjøringen? Hvilken funksjon har underliggjøringen?

4.3.1 Underliggjøringens fremstilling og Grimsruds underliggjørende grep

Utopien fremstilles rundt underliggjøringen av forbruker/samlersamfunnet. Samfunnet jeg-et lever i drømmeprosessene er virkelig satt på spissen. Romanen gjør underlige grep for å fremstille samfunnet. Det gjør den for eksempel gjennom karakterene Raskolnikov fra romanen *Forbrytelse og straff* av Fjodor Dostojevskij og den navnløse fra *Sult* av Knut Hamsun. Man kan spørre seg hvorfor akkurat disse er fremtredende i jeg-ets drømmeprosesser? Jeg tolker de som å ha som funksjon å stå som kontrast til jeg-et. Jeg-et fremstilles som å ha at ukontrollerbart forhold til materielle ting i romanen. Jeg-et ender alltid med «favnen full» (Grimsrud, 2007, s. 153). Likevel har jeg-et et ønske om å snu dette:

«Uansett om det er bra eller dårlig, så bestemmer jeg meg for å spise litt mindre i morgen, drikke minimalt, ikke handler flere røde kopper fra femtallet. Jeg vil at det skal snu. Hvis jeg handler på morgendagens loppemarked, noe jeg ser frem til, må, og dette vil jeg helst slippe å gjenta, må jeg også levere inn noe. Ellers så drukner jeg og dør (Grimsrud, 2007, s. 69).

Men når hun kjøper en ny jakke gjemmer hun den under sengen, fordi hun ikke klarer å kvitte seg med noen andre: «Så var det bra en stund til.» (Grimsrud, 2007, s. 165). Dette står i kontrast til: «Raskolnikov kan åpne ytterdøren fra sengen» (Grimsrud, 2007, s. 67). Det er et tydelig skille mellom de fattige og jeg-et som rik, og samfunnsforskjellene og som får jeg-et til å sette spørsmålstegn til eget forbruk.

Senere i romanen blir underliggjøringen virkelig satt på spissen hvor de som har ingenting starter en innsamlingsaksjon til en som har alt, på bakgrunn av at de tror hun er fattig. Men hvorfor hjelper de ikke seg selv som faktisk er fattige? Det hele er svært underligg. Jeg-et får panikk: «Tanken på den materielle oppmerksomheten gnager i meg.» (Grimsrud, 2007, s. 166). Jeg-et vil vise dem at hun har nok ved å kle på seg alle klærne sine, men innsamlingen har vært vellykket og de kommer inn med ting etter ting. Blant tingene er gull, ski og den

navnløses slitne grønne sengeteppe. Det er fullt i leiligheten: «Hele huset kommer til å velte.» (Grimsrud, 2007, s. 167). Jeg-et begynner å kaste ting ut av vinduet for å få plass til det nye. Her kan vi trekke en parallell til analysen om den Høye som også er redd for at leiligheten skal bikke over og rase sammen. Dette kan vise til omfanget til samlersamfunnet, man har så mye at alt kan rase sammen, men likevel føler vi oss tomme. Det er nettopp denne utopien jeg tolker som at romanen fremstiller, og visjonen er å forbruke og samle mindre.

I tillegg til underliggjøringen som fremstilles i sovende tilstand, fremstiller romanen også en underliggjøring i form av en telefon som stadig ringer og vekker jeg-et. Telefonen ringer elleve ganger gjennom natten/søvnen. Telefonsamtalene handler utelukkende om noen som vil selge jeg-et noe. Dette er i form av telefonabonnement og truser: «Hei, vil du ringe billigere? Jeg vil ikke ringe. Jeg vil være der jeg var.» (Grimsrud, 2007, s. 47). Som leser stoppet jeg opp hver gang jeg bladde om til et kapittel med tittelen «Telefonen ringer». Persepsjonsprosessen min forlenget seg og jeg stoppet for å stille spørsmål til den konstant ringende telefonen med telefonselgere i den andre tråden. Jeg tolker det som jeg-et som stadig blir vekket av forbruker/samlersamfunnet som jeg-et er i på dagen, men som blir videreført i drømmeprosessene hennes for å prøve å gi jeg-et nye perspektiv rundt samfunnet hun befinner seg i.

4.3.2 Hvilken funksjon har underliggjøringen i romanen? Lekkasje

Underliggjøringen som bygges opp i og gjennom romanen tolker jeg som et av romanens hovedelement. Både de drømte karakterene og den ringende telefonen tolker jeg som å ha en tydelig funksjon som fremstiller en utopi.

Raskolnikov og den navnløse er et metalitterært grep og karakterer som mange kjenner fra å lese *Forbrytelse og straff* av Fjodor Dostojevskij og *Sult* av Knut Hamsun. Jeg-et uttrykker en irritasjon over karakterene: «Uten å gjøre det lille [Raskolnikov] kan for å redde seg selv styrter han i avgrunnen. Han bør klamre seg fast i noe materielt.» (Grimsrud, 2007, s. 68). Denne irritasjonen tror jeg mange som har lest disse romanene kan kjenne seg igjen i, hvert fall jeg. At disse to karakterene er en del av underliggjøringen i denne romanen, er ikke tilfeldig. De er fattige og har en manglende evne til å ta vare på seg selv, men likevel gjør de alt for å hjelpe andre. Jeg-et som blir fremstilt som å ha alt for mye, blir et «offer» for denne hjelpen og mottar fra deres innsamlingsaksjon. Leiligheten holder derimot på å bikke sammen fordi den er overfylt av ting, men dette ser ikke Raskolnikov og den navnløse, da de er for

opptatt med å hjelpe jeg-et. Underligg er det som slår meg. Dette får leseren til å stoppe opp og reflektere over hva som faktisk skjer i litteraturen på dette punktet. I tillegg blir det uttrykt at jeg-et likevel føler seg tom, som jeg tolker som at alle de materielle tingene ikke har noen betydning, men heller gjør jeg-et ulykkelig.

Den sterke karakteren av underliggjøring kommer altså til uttrykk gjennom en utopi, og en tanke og visjon om hvordan man burde forholdt oss til verden annerledes. Det forlenger persepsjonsprosessen, som Sklovskij skriver at er kunstens mål i seg selv. Jeg-ets syn på verden endres fra å være fokusert på det materialistiske til å føle seg tom blant alle hennes materialistiske ting. Jeg-et reflekterer rundt dette:

Uten å gjøre det lille han [Raskolnikov] kan for å redde seg selv styrter han i avgrunnen. Han bør klamre seg fast i noe materielt. Det samme gjelder for meg, bare omvendt. Jeg må bremse. Hvis jeg konsumerer for mye, går det da bra for verden? Hvis jeg konsumerer for mye, går det da dårlig for verden? Det er den virkelige problemstillingen (Grimsrud, 2007, s. 68).

I romanens siste kapittel er det antydning til at jeg-et vil endre seg: «Tenker at jeg vil gjøre noe. Begynne med verden utenfor.» (Grimsrud, 2007, s. 195). Underliggjøringen lykkes altså med å gi jeg-et et nytt perspektiv på verden, samt å få leseren til å stoppe opp og stille spørsmål til verdenen vi også lever i. Drømmeprosessene fremstilles som å lekke sider ved jeg-ets samfunn ved å sette det på spissen og skape underliggjøring.

4.4 Oppsummering – drøfting rundt problemstillingen

På bakgrunn av min analyse fremstiller Beate Grimsrud drømmeprosesser skapende på flere ulike måter. Drømmeprosessene er skapende på det metapoetiske nivået. På mange måter handler romanen om å skape fortellinger. Drømmeprosessene fremstiller jeg-et som skriver samtidig som hun drømmer. Hun er både forfatter om dagen og natten. På tross av hvor ubehagelige og avslørende drømmene skriver hun. Dette fremstiller jeg-et som en avmektig forfatter som ikke ønsker kontroll over fortellingen, men som spiller en aktiv rolle i den. Drømmen lekker ytterligere ting som jeg-et ikke har tilgang til på dagen som gis metapoetiske kommentarer og skaper en roman. Å «drømmeskrive» er ikke det samme som å være forfatter på dagen.

Drømmeprosessene er også skapende på det karaktermessige nivået. Jeg-et skaper en rekke ulike karakterer i drømmene sine som utfordrer henne på forskjellige måter og som hun både kan kontrollere, men også la seg lure av. Dette er funksjonen til drømmeprosessene og det som lekkes i søvnen. Jeg-et får mulighet til å både se seg selv og livet sitt utenfra gjennom de ulike karakterene. Jamfør Freud kan man tolke at drømmens innhold er på ingen måte meningsløst eller tilfeldig. Drømmens mening er derimot ikke eksplisitt. Gjennom fortrenging og forskyvning lager jeg-et en slags drømmesensur som er den ubevisstes ønske om å ha kontroll i søvntilstanden og inngår i fortrengselen.

Kontroll er svært viktig for jeg-et. Drømmeprosessene fremstiller tapet av kontroll ved at jeg-et fremstilles som å ha et ambivalent forhold til seg selv og andre. Jeg-et skaper ulike drømte karakterer som hun også vil nedkjempe som er en underlig form for skapning. Her fremstilles et ønske om å ta tilbake kontrollen, men å ikke klare det.

Drømmeprosessene fremstiller også underliggjøring gjennom de skapende elementene. Dette tolker jeg som romanens hovedelement og visjon, som skaper en utopi. Forbrukersamfunnet blir satt fokus på med et underliggjørende lys. Det litterære verket avviker med dagligtalens språknorm. Funksjonen underliggjøringen har er å utfordre måten vi ser verden på, og peke på sider ved samfunnet som jeg-et mener er problematiske og får leseren til å stoppe opp og undre. Det hele er pakket inn i drømmer, som er underlige i seg selv. Man kan si at søvnen lekker en visjon om hvordan vi burde forholdt oss til verden annerledes og at jeg-et er selv motivert til dette når hun våkner opp likt som kanskje forfatteren håper leseren er etter å ha lest romanen.

5. Avslutning

Gjennom min analyse av *Søvnens lekkasje* av Beate Grimsrud har jeg tilegnet meg mye ny kunnskap. *Søvnens lekkasje* er den første romanen jeg har lest av forfatteren og overhodet ikke den siste. Grimsrud skriver bøker med høy kvalitet som inkluderer leseren i hovedpersonens egne reise. Det hele gir en rik leseropplevelse. Romanen bryter med de typiske rammene for en roman og appellerer direkte til menneske. Beate Grimsrud fortjener å bli forsket mer på. Jeg er svært takknemlig for å kunne gi et bidrag til forskningen om Grimsrud som jeg håper får flere til å få øynene opp for hennes rike forfatterskap.

6. Litteraturliste

6.1 Særpensum

Aastorp, H. (2002). Drømmespinneren. *Forskning.no*. Hentet 23.4.2022 fra

<https://forskning.no/psykologi-store-vitenskapsfolk-forskningens-historie/drommespinneren/1085802>

Freud, S. (1985). *Drømmetydning* (original tittel: «Die Traumdeutung»). (norsk utg.).

Cappelen Fakta.

Freud, S. (1900/1960). Die Traumdeutung: Drømmetydning I og II, overs. Morgens Boisen. I

O. Vedfelt, *Drømmens dimensjoner* (s. 19-65). Gyldendal.

Grimsrud, B. (2007). *Søvnens lekkasje* (1. utg.). Cappelen Damm AS.

Ridderstrøm, H. (2020, 09.12). Psykoanalytisk litteraturteori. I

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier. Hentet 29.3 2022 fra

https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/psykoanalytisk_litteraturteori.pdf

Sklovskij, V. (2008). *Kunsten som grep* (1916). I Kittang, A., Linneberg, A., Melberg, A. &

Skrei, H.H. (Red.), *Moderne litteraturteori - en antologi* (2. utgave).

Universitetsforlaget.

Vedfelt, O. (2019). *Drømmens dimensjoner* (5. utg.) Gyldendal.

6.2 Øvrig litteratur

Andersen, P. T. (2019). *Forstå fortellinger: Innføring i litterær analyse* (1. utg.).

Universitetsforlaget.

Beate Grimsrud. (2021, 5. september). I *Wikipedia*. Hentet 6. mai 2022

https://no.wikipedia.org/wiki/Beate_Grimrud

Federl, M. & Abusland, Å. (2019). Forteller og synsvinkel. *NDLA*

<https://ndla.no/subject:1:51a7271b-a9d5-4205-bade-1c125a8650b5/topic:2:b34684b3-3e91-44ee-88b4-1c3e588586dc/topic:2:1cc14972-df1f-4294-b19b-1c2472f5489a/topic:2:16901c14-d7b7-45a8-839b-96aabbf174e2/resource:1:48005>

Gullestad, A. M., Hamm, C, Sejersted, J. M., Tjønneland, E. & Vassenden, E. (2018). *Dei litterære sjangrane: Ei innføring* (1. utg.). Det Norske Samlaget Oslo.

Prinos, A.M.K. (2007, 29. april). Utfordrerne uvant. *Aftenposten*.

<https://www.aftenposten.no/kultur/i/Xjkao/utfordrende-uvant>

Røisland, H. (2018). «Den eneste forskjellen på meg og en som er gal, er at jeg ikke er gal»: *En lesning av kjønn og psykiatri i Beate Grimsruds roman En dåre fri*.

[Masteroppgave]. Universitetet i Agder. UiA Brage. <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/bitstream/handle/11250/2588019/Røisland%2C%20Hanne.pdf?sequence=1&isAllowed=y>